

dr. Miroslav Zei

Morsko ribištvo v Slovenskem Primorju

Specifičnost našega morskega ribištva se kaže predvsem v razvojnem in ekonomskem pogledu. Nikjer ob jugoslovanski jadranski obali ni doživelo morsko ribištvo od svojega začetka do danes toliko peripetij in sprememb, kot sta ga bila deležna naša ribiška centra Izola in Piran. Od najstarejših časov do danes se je kosala Izola za prvo mesto na Jadranu tako gléde morskega lova kot ribje industrije. Kako težavno — zato pa nič manj pomembno nalogo so imeli naši povojni napor pri dvigu morskega ribištva na Slovenskem Primorju se da razbrati iz dejstva, da je nekdanj mogočno ribiško ladjevje v Kopru, Izoli in Piranu po vojni malone skopnelo. Tik pred zadnjo vojno je štelo ribištvo Kopra, Izole in Pirana poleg mnogih ribiških čolnov na vesla in jadra še nad sto dobrih motornih ladij. Mnogo tega je pokončala vojna vihra, velik del ribičev italijanske narodnosti pa se je izselil v Italijo z vsem svojim ladjevjem in lovnimi napravami. Kljub tej suhi dediščini pa lahko danes znova štejem Izolo za naš glavni ribiški center na Jadranu, ki ima največje število poklicnih ribičev, največ dobro opremljenih ribiških motornih ladij, ima najbogatejši letni ribolov in največjo ribjo industrijo. Izola je hkrati danes tudi pionir našega modernega morskega ribolova. Tu smo prvič in z velikim uspehom uvedli električno luč pri nočnem lovu na sardele, brglune in skuše (t. i. male sinje ribe), prvi smo tu masovno uvedli radiotelefonsko službo med ribiškim ladjevjem (doslej 23 radiotelefonskih aparatov na ribiških ladjah), prvi smo v večjem obsegu pričeli uvajati ribiške velike krožne mreže, t. i. plavarice iz vinilnih snovi, v zadnjih tednih pa skušamo odkrivati ribje jate z najnovejšimi pripomočki, t. i. ultrazvočnimi detektorji. Izolani in deloma tudi Pirančani ne love danes samo v Tržaškem zalivu, marveč gredo tudi daleč na jug ob vsej obali Istre, v Kvarner in celo v dalmatinske vode. Vse to tako odlikuje ribolov Slovenskega Primorja, da se bistveno razlikuje od ribištva vseh drugih južneje ležečih področij.

Ribolov na zahodni obali Istre, predvsem na Slovenskem Primorju, se je še pred zadnjo vojno precej razlikoval od dalmatinskega. Na zahodni istrski obali so lovili sardele predvsem s posebnimi, t. i. stoječimi mrežami ali stajalkami, s podobnimi mrežami so lovili tudi mnogo morskih listov in hrustančnice. V Dalmaciji so lovili sardele predvsem z mrežami na vlek, to je z raznimi t. i. mrežami migavicami, ša-

bakuni in mrežami vojgami za lov pod lučjo. Šele sodobni lov z velikimi krožnimi mrežami ali plavaricami je izenačil ribolov na jadranskih obalah.

Na zahodni istrski obali se je lov na sardele, brglune in skuše spremenil šele v zadnjih desetletjih. Manj efikasne stare stoječe mreže so izginile, uvedli pa so nove učinkovite plavarice. Izola in Piran imata danes približno 25 velikih plavaric (vsaka je 300 do 400 m dolga in vsaj 50 m visoka), nad 60 mrež vlačnic (trawl) in 4 velike tunolovke — poleg mnogih manjših drugih mrež. Ribiško ladjevje obsega 30 ribiških motornih ladij s povprečno 100 konjskimi silami vsaka in preko 70 pomožnih ribiških čolnov. Čeprav je danes na tem ozemlju manj ribolovnih plovnih objektov, mrež in ribičev kot pred vojno, je vendar ribolovna učinkovitost večja predvsem zaradi vsesplošne boljše opreme, na primer hitrejše in večje ladje, radiotelefonška služba med ribolovnimi enotami na morju, za lov bolj učinkovite električne luči od stare na petrolejski plin, večje in trpežnejše mreže, boljša ribolovna tehnika in drugo.

Upadanje ribiškega ladjevja po vojni kaže nekoliko naslednjih števil:

Število ladij z motorji (vsaj 10 BRT)

	1945	1957
Koper	11	— (ena za prenos rib)
Izola	48	18
Piran	3	12

V Hrvaški Istri (do Rabca) je v istem časovnem razdobju število ribiških motork padlo od 78 na 35. Kako močan ribiški center je Izola, kaže dejstvo, da je v vsej Istri danes praktično na lovu na drobne sinje ribe le 48 motork; Izoli pripada ena tretjina tega.

★

Glavni ribiški centri na Slovenskem Primorju so Izola, Piran in Koper. Prednjači Izola, ki jo tudi štejem za najstarejše ribiško središče. Omenja se že ob koncu prvega tisočletja, medtem ko imamo dosti podatkov in odredb o reguliranju ribolova že iz 14. stoletja. Sardele in brglune so začeli loviti verjetno v 16. stoletju. Vse do našega stoletja je Izola tekmovala za ribolovno prvenstvo z Rovinjem, dokler ga ni dokončno prekosila. Leta 1911 je bilo v Izoli 900 ribičev in 14.000 stoječih mrež, medtem ko je imel Ro-

vinj le 600 ribičev in 10.400 mrež. V tem času je bil na Jadranu najmočnejši ribiški center Komiža s 1500 ribiči, vendar mnogi med njimi so bili le sezonski, ki so ribarili od pomladi do jeseni, sicer pa le obdelovali polja in vinograde. Po vsem tem lahko imamo Izolo z njenimi čisto profesionalnimi ribiči že v začetku tega stoletja za najmočnejše ribiško središče na naši obali Jadrana.

Znatno manjši ribolovni pomen sta imela Koper in Piran. Kot ribiška centra sta se razvila nekoliko kasneje in v splošnem nista nikoli dosegla tiste ravni kot Izola. Leta 1911 je imel Koper približno 400 stojišč mrež za lov na sardele, Piran pa še manj. Po vojni je Koper v ribolovnem pogledu samo nazadaval, znatno pa se je dvignil Piran zlasti z reorganizacijo ribiškega podjetja Ribič.

Razmerje in razvoj ribolovnega ladjevja (samo aktivne velike ribiške motorke) naših treh ribiških centrov kaže naslednja razpredelnica:

	Število ribiških velikih motork			
	1954	1955	1956	1957
Koper	—	—	—	—
Izola	—	—	16	18
Piran	4	7	10	12

Teža ribolovnih motork se vrti med 13 in 20 BRT. Največji ribiški motorci sta Val in Iglica s 17 m dolžine in 20 BRT. Vsaka motorka ima približno 12 članov posadke, dve tretjini tega so italijanske narodnosti.

Dejansko število ribiških mrež, ki so v stalni rabi, je nemogoče podati zaradi manjšega ali večjega števila, ki je v popravilu. Prav tako je težko računati s stalnim številom ribičev. Za Jugoslavijo velja za leto 1954 — 12.365 ribičev od tega 3562 profesionalnih; velik del tega odpade na zahodno istrsko obalo, kjer je med ribiči razvit predvsem profesionalizem, medtem ko je drugod na naši obali doma predvsem sezonski ribič.

Moč ribolovnega področja oziroma ribolovnih središč se kaže najbolj neposredno v samem lovu, pri tem pa moramo upoštevati tudi kvaliteto in ceno rib, režijske stroške lova, transportne možnosti, možnost industrijske predelave rib, število zaposlenih ljudi pri ribolovu v najširšem smislu in še mnogo drugega. Po vsem tem vidimo, da je letni ribolov naših dveh ribiških podjetij Ribe iz Izole in Ribiča iz Pirana zelo visok, zlasti če ga primerjamo z drugimi našimi ribolovnimi področji. V zadnjem desetletju sta povprečno nalovili slovenski ribiški podjetji 8,5 odst. celotnega jugoslovanskega ribolova, v zadnjih dveh letih pa celo 11 odst. (leto 1955) in 14 odst. (leto 1956). Od tega gre na Izolo v zadnjih petih letih 75 odst., na Piran 20 odst. in 5 odst. na Koper.

Po podatkih, izračunanih iz naših razmeroma netačnih ribiških statistik, se je spreminjal naš letni morski lov tako:

Leto	Lov v tonah		Leto	Lov v tonah	
	LRS	FLRJ		LRS	FLRJ
	(današnje ozemlje)				
1937	758	11.024	1950	2.236	24.668
1938	588	12.873	1951	930	16.728
1939	897	10.528	1952	522	15.895
1940	890	12.044	1953	1.053	17.299
1947	1.400	13.514	1954	1.247	14.940
1948	1.500	16.492	1955	1.530	13.600
1949	2.049	24.254	1956	2.461	18.269

Dejanski ribolovni vzpon je pokazalo Slovensko Primorje šele v zadnjih štirih letih. Močan lov v letih 1949 in 1950 gre le na račun bogatih ribolovnih let, kar se odraža prav tako v celotnem jugoslovanskem ribolovu. Že v zadnjih štirih letih, zlasti pa lani, in tako kaže tudi letos, prednjači ribolov podjetij Ribe in Ribiča daleč pred drugimi ribolovnimi podjetji FLRJ. Razloge za tolikšno ribolovno zmogljivost naših domačih ribolovnih podjetij moramo iskati predvsem v dobro opremljenih ladjah z radio-telefonsko službo in v močnih električnih svetilkah, ki jih ti dve podjetji uporabljata pri lovu na sardele. Stari način lova z lučjo na petroplin so tu zamenjali z električnimi štirikilovatnimi žarnicami. Iz prakse se zdi, da učinkuje bela električna luč ugodneje na lov drobnih sinjih rib kot doslej uporabljane petroplinske rumene luči. Zdi se pa, da love na Slovenskem Primorju prav zaradi bele električne luči razmeroma več brglunov, kot jih love s petroplinskimi lučmi, medtem ko je ostal lov sardel približno isti. To vidimo, če primerjamo sestavo lovi iz predvojnega in povojnega obdobja (ko so pričeli pri lovu uporabljati električne luči). Pred vojno je prišlo na sardele 63 odstotkov, na brglune 10 in na skuše 27. Povojno povprečje pa daje (če ne upoštevamo papalin in tunov) 60 odstotkov za sardele, 29 za brglune in 11 za skuše.

Lov belih rib z vlačnico, lov tunov, papalin in drobni obalni ribolov ter lov in gojitev školjk dajejo razmeroma majhen težinski prispevek. Na drobne sinje ribe s papalinami vred pride 74 odstotkov, na tunolov in na lov z vlačnico komaj 3 odstotke, a na obalni mešani ribolov in na produkcijo školjk (zaradi velike teže) pa 23 odstotkov.

Gojitev ostrig in užitnih klapavic se je v zadnjih letih nekoliko dvignila, vendar je še vedno znatno prenizka. Zlasti majhen je lov školjk barčic (imenovanih tudi mušuli). Nekoč so bila naselja teh školjk zelo bogata in so dajala povprečno do dve toni na dan. Huda epidemija med temi školjkami, ki je izbruhnila po vojni, pa je uničila malodane vsa naselja, tako da je prenehal vsakršen lov; danes se ta naselja le počasi obnavljajo.

Celoten naš ribolov je torej razmeroma velik in rentabilen, kar vidimo zlasti, če ga primerjamo s tistim na hrvaškem in črnogorskem lovnem področju. Po podatkih iz Pomorske enciklopedije je bilo leta 1956 v NRH 1180 motornih ribolovnih edinic z 19.792 konjskimi silami, v LRS le 45 z 2930 ks in v NRCG

40 motornih ribolovnih edinic s 1736 ks. Po teh podatkih bi torej prišlo na eno konjsko silo v Črni gori 148 kg rib, v Hrvaški 781 kg in v Sloveniji 1034 kg rib.

★

Neposredno z ribolovom se razvija ribja industrija, predelava rib na najrazličnejše načine (sterilizirane in nesterilizirane konzerve, antipaste, ribja moka, ribje olje). Slovensko Primorje se tudi v tem pogledu odlikuje in zavzema vodilno mesto na našem Jadranu. Prvovrsten industrijski center za predelavo rib je postala Izola že v prejšnjem stoletju. Tu je bila ustanovljena prva tovarna za ribje konzerve. Vendar so bile izolanske ribje tovarne že od prvega osnutka vezane na uvoz rib, sprva jegulj iz italijanskih lagun, kasneje na uvoz svežih in slanih sardel

iz Dalmacije in celo iz drugih mediteranskih ribolovnih področij. Za vojne sta ostali le dve, ki sta se danes razvili v naši največji tovarni na Jadranu (poleg rovinjske Mirne), to sta Iris in Arigoni. Leta predelava obeh tovarn presega dva tisoč ton. Leta 1956 je predelala Iris 1190 ton rib, Arigoni pa 1085 ton. Razen rovinjske tovarne Mirne, ki je enaka izolanskim tovarnam, je povprečje drugih ribjih tovarn na jugoslovanski obali pod 500 ton. Kako močna je naša ribja industrija, se kaže v dejstvu, da je bilo leta 1956 predelanih na Slovenskem Primorju 2484 ton rib, medtem ko je dala vsa hrvaška obala z 22 tovarnami 5091 ton. Koprška ribja tovarna Delanglade daje letno komaj petino tega, kar predela ena izolanska tovarna.

Razvoj ribje industrije v zadnjem desetletju na Slovenskem Primorju v odnosu do celotne produkcije v naši državi vidimo iz naslednje razpredelnice:

Leto	Steril. kons.		Nester. kons.		antipaste		ribja moka		ribje olje	
	LRS	FLRJ	LRS	FLRJ	LRS	FLRJ	LRS	FLRJ	LRS	FLRJ
1951	496	1878	409	1026	70	—	6	62	4	19
1952	683	3051	310	820	88	—	16	108	8	33
1953	895	3773	401	981	32	—	24	215	12	61
1954	812	3865	502	1168	430	—	92	319	14	62
1955	831	3180	506	1103	291	—	135	576	39	117
1956	1502	5858	452	948	530	9	139	770	61	209

Ribiško ladjeve ob slovenski obali

Izvoz svežih rib v inozemstvo je narastel pri nas šele v zadnjih dveh letih. Ugodna lega in zlasti hitra zveza s Trstom dajeta Izoli in Piranu znatne prednosti pred južneje ležečimi ribiškimi področji. Tako je leta 1954 LRS imela le 4,24 odst. v skupnem jugoslovanskem izvozu, leta 1955 že 10,6 in lani 28 odst. našega celotnega izvoza rib v inozemstvo. Izvoz konzerviranih rib je seveda znatno večji, saj je tudi procentualno ribja industrija v LRS visoka. Leta 1955 smo izvozili približno 1300 ton predelanih rib (NRH 2772 ton).

Od celotnega ribolova je prišlo v LRS na	
industrijsko predelavo	2180 ton
izvoz v inozemstvo	370 ton
izvoz v notranjost	12 ton
prodano na obalnih trgih	371 ton
lastna poraba ribičev	15 ton

Kot posebnost našega domačega ribolova bi morali omeniti še ribiško šolo v Piranu, ki obstaja že osmo leto in je danes edina te vrste v naši državi. Šola je doslej dala približno 70 dobro izvežbanih ribičev z vsem potrebnim teoretičnim in praktičnim znanjem; preko 40 jih je vkrcanih na domačih ribiških ladjah. Tako se dviga strokovnost domačega ribiškega kadra, kar prav gotovo znatno pripomore k večji učinkovitosti našega ribolova.

Naš domači morski ribolov se odlikuje z veliko učinkovitostjo, ki se kaže v velikem letnem lovu, dobro razviti ribji industriji in v razmeroma velikem izvozu v inozemstvo. Razmeroma majhno ladjevje je opremljeno z najsodobnejšimi ribolovnimi napravami in ima strokovno dobro izvežban kader mladih ribičev. Ribiški podjetji v Izoli in Piranu imata svoje lastne velike mehanične delavnice in razpolagajo z visokimi lastnimi denarnimi sredstvi, s katerimi obnavljajo in pospešujejo svoj ribolov na vse višje raven. Kljub temu pa je še vedno nekoliko perečih problemov, ki bi jih naše morsko ribištvo moralo rešiti čim prej, da še bolj poveča svojo storilnost.

Še vedno je premalo razvit lov na velike sinje ribe, tune in palamide. Lov se bo zlasti hitro dvignil, ko bodo imele tunolovke sodobne podvodne detektorje ribjih jat. V to službo bi bilo potrebno vpeljati tudi hidroavione in seveda nekoliko hitrih tunolovk. Medtem ko je v zadnjih tednih podjetje Riba iz Izole pričelo raziskovanje (skupaj z Zoološkim inštitutom ljubljanske univerze) z novo nabavljenimi ultrazvočnimi detektorji (echosounder) na odkrivanju podmorskih ribjih jat, je vprašanje s hidroavionsko službo še vedno odprto. Morda bi se dala tu zainteresirati vojna mornarica, saj bi bili poleti za odkrivanje ribjih jat verjetno tudi koristni samemu vežbanju pilotov, bili bi pa hkrati nad vse koristni pri napredku našega morskega gospodarstva. S takimi poleti bi tudi odkrivali tiste površine morja, kjer se zadržujejo sardele. Tako bi postal lov bolj racionalen, ribiči bi ne lovili le na slu-

čajno izbranim področju, marveč bi šli naravnost na plodno območje, kjer se zadržujejo sardele.

Še večji uspeh si lahko obetamo od podmorskih ultrazvočnih detektorjev ribjih jat. Uspehi našega prvega eksperimentiranja se bodo lahko prav kmalu obnesli v praksi. Lahko mirno trdimo, da bo prav ta način lova zrevolucioniral naše, za danes še zelo zastarelo ribištvo na Jadranu in bo dvignil letni lov vsaj za polovico. Potrebno pa bo nabaviti ultrazvočne detektorje vsaj za vsako drugo ribiško motoriko.

Drugi problem je predvsem zimski lov, ki je danes omejen bolj na lov z globinskimi mrežami vlačnicami (t. i. lov na bele ribe). Lov z vlačnico je pri nas na Jadranu še vedno le postranskega pomena, medtem ko daje našemu jadranskemu sosеду veliko dobička. Verjetno se bodo s povečanjem tega lova odprli novi bolj biološki in gospodarski problemi, kot je vprašanje t. i. prelova ali neracionalnega uničevanja ribjih naselij, kar pa danes še ne kaže, da bi se mu približevali. Ta problem pa je danes bolj splošnega pomena in zadeva celotno ribištvo predvsem odprtega Jadrana.

Potrebno bo misliti na zimski lov sardel. Ta trdi oreh so že večkrat poskušali rešiti, pa je bilo vse zaman. Z ultrazvočnimi detektorji ribjih jat se bo morda tudi to vprašanje rešilo, kar bi bilo izredno velikega gospodarskega pomena za ves naš ribolov.

Današnje stanje vzgoje ostrig in lova školjk na Slovenskem Primorju ne zadostuje. Misliti bo treba na povečanje ostržišč pri izlivu Dragonje in ob Strunjanu. Prav tako bi bilo potrebno pričeti z vzrejo užitnih klapavic, ki bi se jih dalo uporabiti tudi v industrijske svrhe.

Svojevrsten problem daje t. i. mali priobalni ribolov, ki naj bi zadostil potrebam obalnega prebivalstva in bi postal glavni vir v času tujskega prometa. Tudi izvoz svežih rib v notranjost je še vedno prenizek. Ta potreba je pripeljala Svet za pomorstvo in ribištvo do sklepa, da se ustanovi posebno ribiško podjetje za lov priobalnih rib.

Pri koncu naj omenim še možnost, da bi naša ribiška flotilja izkoriščala tuja morja, predvsem Mediteran. Ta misel sicer ni nova, saj se je že večkrat poskušalo z lovom v tujih vodah; uspeha doslej ni bilo veliko. Prej ali slej bo le potrebno preiti na veliki ribolov na tune, palamide, sardele in morda na mečarice v Mediteranu. Ribe bi nam pomenile ne samo bogate devize, zaposlile bi hkrati tudi naš ribiški kvalitetni kader, ki narašča pri nas iz leta v leto. Naši ribiški podjetji Riba in Izola sta že pričeli s prvimi pripravami za takšen lov v Mediteranu.

Literatura: Poleg neposrednih statističnih podatkov iz naših ribiških podjetij Riba (Izola), Ribič (Piran) in Remigio Descovi (Rovinj) in osebnega sodelovanja pri raziskovanjih s podjetjem Riba so podatki vzeti iz raznih člankov naslednjih časopisov: Morsko ribarstvo (1950—1957), Statistika morskog ribarstva za 1936—1940 (Split), Ribarski Godišnjak za 1948—1952, Zbornik razprava o problemima pomorske privrede, 1954 (Zagreb).